

робити комплексні програми пріоритетних та стратегічних галузей економіки, окремих підприємств зокрема та регіонів в цілому.

Прогноз інвестицій в основні галузі економіки країни показує, що їх обсяги зростатимуть залежно від обсягів депозитних вкладів населення та суб'єктів господарської діяльності, процентної ставки рефінансування НБУ та процентних ставок банків України як за депозитами, так і за кредитами.

Отже, практичним результатом наукових досліджень, висвітлених у статті, є впровадження методики щодо прогнозування інвестиційних процесів і на їх основі прогнозування розвитку економіки України.

1. *Економетричні методи прогнозування* / В.І. Єлейко, О.І. Єлейко, О.С. Синицький, А.О. Чемерис. – К., 1998. 2. *Ирнязов Б.С. Основные показатели финансовой оценки инвестиций в рыночной экономике // Финансы.* – 1994. – № 11. 3. *Иозайтис В.С., Львов Ю.А. Экономико-математическое моделирование производственных систем.* – М., 1991. 4. *Ковалев В.В. Методы оценки инвестиционных проектов.* – М., 1998. – 144 с. 5. *Показатели эффективности инвестиций в условиях рынка / М.Х. Газеев, А.П. Смирнов, А.Н. Хрычев.* – М., 1993. 6. *Проблеми інвестування реструктуризації промисловості України // Регіональна економіка.* – 1999. – № 2. – С. 7. 7. *Статистичний щорічник за 2001 рік / Держкомстат України.* – К., 2002. 8. *Україна у ХХІ столітті. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000–2004 роки.* 9. *Шарп У. Ф. Инвестиции.* – М., 1997.

УДК 339.727.22

Ю.В. Гордійчук

Національний університет “Львівська політехніка”

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ У БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ

© Гордійчук Ю.В., 2003

Проаналізовано значення банківської системи для економіки України, показано тенденцію становлення банківського сектору з іноземними інвестиціями, розкрито низку проблем розвитку та розширення цього сектору, а також подано рекомендації щодо вирішення цих проблем.

In article the meaning of bank's system for ukrainian economics is analysed, trend of development of bank sector with foreign investment is showed, the string of problems of progress and widening is uncovered, and also recommendations about the solution this problems are worked out.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Економічне зростання будь-якої держави залежить насамперед від ефективного функціонування ринкового механізму, який являє собою сукупність товарно-грошових взаємозв'язків між основними суб'єктами ринкової системи. Ефективна ж робота ринкового механізму можлива лише за умови постійної інтенсифікації товарних, а,

отже, й грошових потоків. Першочергової уваги потребують саме грошові потоки як первинна складова процесу розширеного відтворення. Основою функціонування грошових потоків є джерела їх наповнення, найбільш характерними серед яких є внутрішні (національні) та зовнішні (іноземні). Фундаментальним вітчизняним джерелом грошових потоків залишається національна банківська система.

Економіка України, перебуваючи на стадії трансформації у напрямку ринкових перетворень, оцінила важливість національної банківської системи. Тому процес залучення іноземного капіталу для розвитку банківської системи України має набувати все більшої актуальності.

На думку автора, залучення іноземного капіталу у банківський сектор варто розглядати у двох аспектах, а саме:

- для створення нових і розширення капіталу уже існуючих банків;
- коли банківська система виступає фінансовим посередником між зарубіжним інвестором та реальним сектором економіки.

Зазначений перший аспект набуває сьогодні неабиякого економічного значення, оскільки, так чи інакше, є концептуальною основою розвитку та удосконалення національної банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Досить часто фахівцями банківської сфери зазначається, що серед пріоритетних завдань щодо забезпечення стабільного функціонування та подальшого розвитку вітчизняної банківської системи є підвищення рівня капіталізації банків, насамперед через залучення нових акціонерів, у тому числі іноземних інвесторів [7, с. 2–7].

Перші кроки щодо покращання умов розвитку банківського сектору з іноземним капіталом було здійснено у 1997–1998 рр. Національним банком України на чолі з В. Ющенком [6, с. 5].

Про постійне та поступове підвищення рівня капіталізації українських банків, їх ліквідності шляхом активного залучення акціонерного капіталу, в тому числі іноземного, наголошував і колишній голова НБУ В. Стельмах [8, с. 7–9].

Загалом тематика зміцнення та розвитку банківської системи України залишається актуальною і на сьогоднішній день [12]. Проте більш глибокого дослідження стану банківського сектору з іноземними інвестиціями та його ролі для економічного зростання країни не було. Тому ця робота покликана детальніше розглянути проблеми функціонування цього сектору в Україні.

Цілі статті. Пріоритетною ціллю цієї роботи є виявлення домінуючих проблем іноземного інвестування банківської системи України. В основу цієї цілі покладено низку завдань, а саме:

- оцінити важливість іноземного інвестування для розвитку національної банківської системи;
- оцінити вплив банківського сектору з іноземними інвестиціями на економічний розвиток України та Західного регіону, зокрема;
- відстежити процес залучення іноземного капіталу у банківський сектор України за останні 5 років;
- проаналізувати стан банківського сектору з іноземними інвестиціями;
- виявити основні причини зміни його стану.

Іншою, не менш важливою, ціллю цієї роботи є визначення певних рекомендацій, реалізація яких дасть змогу певною мірою мінімізувати вплив раніше виявлених проблем на залучення іноземного капіталу у банківський сектор України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Важливість залучення іноземних інвестицій для нарощення банківського капіталу, а, отже, й зміцнення та розвитку банківського сектору України, можна оцінити через усвідомлення основних функцій, які виконує капітал банку. До таких функцій необхідно віднести:

- капітал відіграє роль "будівничого матеріалу", тобто є основою для створення банку та його інституційної організації;
- капітал визначає рівень довіри клієнтів до банку та є показником фінансової спроможності для потенційних кредиторів;
- капітал є базою для поступового структурного розвитку будь-якого банку, тобто забезпечує розробку та впровадження нових і сучасних кредитно-фінансових послуг, здійснення спеціалізованих програм тощо;
- капітал є вихідним критерієм прибутковості банку;
- капітал є фінансовим регулятором поступового розвитку банку у довготерміновій перспективі [5, с. 18].

Очевидним стає той факт, що залучення додаткового капіталу, а особливо іноземного, дає змогу комерційним банкам посилювати власні позиції на ринку; забезпечувати власну стабільність функціонування; впроваджувати сучасні банківські технології, які стосуються як обслуговування клієнтів, так і формування нових підходів до банківського менеджменту. Саме залучення іноземного капіталу з економічно розвинутих країн у банківську систему України спонукало б зарубіжних інвесторів до одночасного впровадження сучасних засад корпоративного управління з метою безпосереднього контролю за використанням наданих коштів. Це, своєю чергою, дало б змогу підняти рівень як банківського, так і інвестиційного менеджменту в Україні на вищий якісний щабель.

Роблячи акцент на важливості іноземних інвестицій для розвитку української банківської системи, не потрібно оминати значення цього процесу для економіки України в цілому. Переконаємось у тому, що розвиток банківського сектору з іноземними інвестиціями справлятиме неабиякий позитивний вплив на розвиток національної економіки України. Активізація міжнародної діяльності українських комерційних банків та іноземних інвесторів приводить до збільшення надходжень іноземного капіталу у банківський сектор України. У результаті цього статутні капітали окремих банків зростають на величину залученого іноземного капіталу. Зростає рівень капіталізації банківської системи. Механізм одержання загальноекономічного ефекту приводять у дію вищезазначені функції капіталу. Все більше клієнтів звертається до банківських установ, оскільки діє функція забезпечення довіри до банків. Розмір власних та залучених коштів поступово зростає, тим самим забезпечуючи нарощення ресурсної бази як окремого банку, так і банківської системи в цілому. Збільшення ресурсної бази спонукає банківські установи до розширення кредитного портфеля. Тобто зростає кількість наданих кредитів за галузями економіки. Як правило, найбільша питома вага кредитів комерційних банків припадає на реальний сектор економіки. Як результат, підприємства, що представляють цей сектор, збільшують власні фінансові ресурси або точніше фонди обігу, що в такий спосіб вплине на збільшення обсягів

виробництва товарів, надання послуг чи виконання робіт. Отже, зростає національний обсяг виробництва або ВВП. Поряд з цим знижується рівень безробіття в країні, оскільки разом із фінансовими та виробничими ресурсами мобілізуються також трудові ресурси. Збільшення обсягів виробництва спричинятиме збільшення податкових надходжень у державний бюджет, тим самим полегшуючи вирішення окремих проблем бюджетного фінансування (видатки на соціальну сферу, розвиток ринкової інфраструктури, підтримка економічно-слабких галузей народного господарства тощо).

Було б недоречно залишати поза увагою важливість залучення іноземного капіталу у банківський сектор Львівської області. Адже саме для цієї області сформувався окремий специфічний комплекс чинників, які б стали рушійною силою щодо покращання інвестиційного клімату в регіоні. Зокрема потрібно виділити такі чинники, як: зручне географічне розташування; велика кількість незадіяних основних фондів; наявність кадрового та виробничого потенціалу; концентрація фінансового сектору. Саме Львів як банківський центр посідає третє місце у рейтингу інвестиційної привабливості міст України (табл. 1).

Таблиця 1

**Рейтинг інвестиційної привабливості
банківських центрів України [10, с. 23]**

Банківські центри	Індекси привабливості		Загальний індекс інвестиційної привабливості	Рейтинг міста серед		
	галузевої	територіальної		великих та середніх міст	великих міст	банківських центрів
Київ	0,950	0,694	0,811	2	1	1
Дніпропетровськ	0,944	0,663	0,791	3	2	2
Львів	0,939	0,606	0,754	4	3	3
Одеса	0,858	0,614	0,726	6	4	4
Донецьк	0,833	0,630	0,724	7	5	5
Харків	0,925	0,564	0,722	8	6	6
Запоріжжя	0,833	0,611	0,713	9	7	7
Чернівці	0,764	0,650	0,705	14	10	8
Чернігів	0,833	0,595	0,704	15	11	9
Ужгород	0,764	0,631	0,694	19	13	10

В рамках проекту "Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України" Інституту реформ Юрієм Качаєвим, старшим науковим співробітником Інституту географії Національної академії наук України, було організовано та проведено дослідження з оцінки інвестиційної привабливості міст нашої держави.

Досліджувалися комерційні установи 120 найбільших міст України державного, республіканського та обласного підпорядкування, що представляли всі регіони країни. За результатами цього дослідження найбільшими банківськими центрами визнано лише три міста – Київ, Дніпропетровськ та Львів. На основі результатів цього дослідження можна стверджувати, що залучення іноземних інвестицій у фінансовий сектор Львівщини набуло б ефекту синергізму як для області, так і для Західного регіону в цілому.

Незрозумілим залишається відношення міжнародної економічної спільноти до становлення банківської системи в Україні. Так, Світовий банк підготував Звіт "Україна: фінансовий

сектор та економіка. Нові стратегічні завдання", на основі якого було дано оцінку банківській системі й окремим комерційним банкам [9, с. 3–4]. Коментуючи цей документ, керівник колективу авторів і редакторів Звіту – Алан Роу – заявив, що Україні не потрібно "такої значної кількості" банків. Питання "Що спонукало Алана Роу до таких висловлювань?" важко обґрунтувати, адже кількість і структуру банків сформує сам ринок, якщо країна справді підпорядковує свою економіку ринковому механізму. Достатньо узяти для прикладу Російську Федерацію, де налічується утричі більше банків у розрахунку на 1 мільйон населення, ніж в Україні. Та навіть той факт, що відношення активів банківської системи до ВВП в Україні у 2002 році становило лише 26,4 %, тоді, як у таких економічно розвинутих країнах, як Німеччина, Японія, Великобританія, Швейцарія та інших цей показник сягав рівня 200 – 300 %, а у США – 350 %, говорить про те, що за економічними можливостями українська банківська система займає досить таки низькі позиції порівняно із загальносвітовими.

Світовий банк притримується таких позицій навіть після того, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), розпочинаючи свою роботу в Україні у 1992 році, виділив, що одним із головних стратегічних напрямків його діяльності буде сприяння розвитку приватного банківського сектору з метою забезпечення приватних компаній джерелами довготермінового кредитного фінансування [4, с. 10–12].

Не буде зайвим пригадати ті основні проекти у фінансовому секторі, на які ЄБРР спрямував свої зусилля та інвестиційні кошти:

1. Інвестиційний фонд "Україна" засновано у 1992 році. Акціонерний капітал фонду – 11,8 млн. доларів США, з яких частка ЄБРР становила 3,5 млн. доларів. Співзасновниками фонду стали International Financial Management, Bank of Boston, кілька приватних інвесторів.

2. У грудні 1994 року ЄБРР та Україна уклали угоду про відкриття кредитної лінії обсягом 121,2 млн. доларів США на розвиток малого та середнього підприємництва (МСП). Ці кошти були передані комерційним банкам, які відповідають критеріям ЄБРР, через Національний банк України. Такими банками стали "Аваль", "Ажіо", ВАбанк, Західноукраїнський комерційний банк (зараз уже Кредитбанк "Україна"), Приватбанк, Укркредитбанк та банк "Україна".

3. У серпні 1995 року ЄБРР надав кредит на суму 13 млн. доларів США Першому українському міжнародному банку (ПУМБ). Це дало змогу розширити обсяги середньотермінового кредитування в агропромисловому комплексі України.

4. Київський міжнародний банк – новий інвестиційний банк, який спрямовує свою діяльність на обслуговування компаній та фінансування проектів. ЄБРР вклав у статутний капітал цього банку 1,75 млн. ЕКЮ (35 %). Співакціонерами банку стали нідерландський Rabobank International, який теж має частку 35 %, а також Банк "Україна" та Польський кредитний банк (відповідно 17 і 13 %).

5. У вересні 1997 року Радою директорів ЄБРР затверджено нову програму на суму 20 млн. доларів США, якою передбачено збільшення акціонерного капіталу і кредитування провідних українських банків. Підписано угоду з ВАбанком про купівлю його акцій і кредитування на загальну суму 10 млн. доларів, а також із Західноукраїнським комерційним банком на суму 6,5 млн. доларів США. Свої інвестиційні кошти у ЗУКБ вклали також провідні банківські установи Польщі "Kredyt Bank S. A.", "Bankowy Fundusz Investycyjni" та "Bankowy Dom Handlowy".

Фактично Європейський банк реконструкції та розвитку здійснював проекти у двох напрямках: прямого інвестування і надання кредитів (табл. 2).

**Проекти, по яких підписані угоди станом
на грудень 1999 року (млн. ЕКЮ)**

Проект	Кредит ЄБРР	Інвестиція ЄБРР	Усього від ЄБРР
ВА БАНК	4,6	4,1	8,7
Фінансування торговельних операцій /Приватбанк	4,5	0	4,5
Фінансування торговельних операцій /ПУМБ	9,13	0	9,1
Київський міжнародний банк	0	1,75	1,75
Фонд "Україна"	0	6,1	6,1
Кредит ПУМБ для підтримки сільського господарства	11,9	0	11,9
Разом по фінансовому сектору	30,13	11,95	42,08

На увагу також заслуговує робота Національного банку України щодо покращання інвестиційного клімату у фінансовому секторі. Так, наприклад, НБУ було удосконалено порядок створення та реєстрації в Україні банків з іноземним капіталом. У квітні 1998 року було знято обмеження щодо ліміту участі іноземного капіталу у банківській системі України. НБУ також замінено трудомістку та тривалу процедуру ліцензування одержання резидентами кредитів в іноземній валюті на звичайну їх реєстрацію [6, с. 5].

Звичайно, що такі впевнені кроки та рішення з боку ЄБРР та НБУ повинні покращати ситуацію із залученням іноземного капіталу у фінансовий сектор України, натомість тенденція, що склалась за період 1998 – 2003 років, свідчить про зворотний процес (рис. 1, 2).

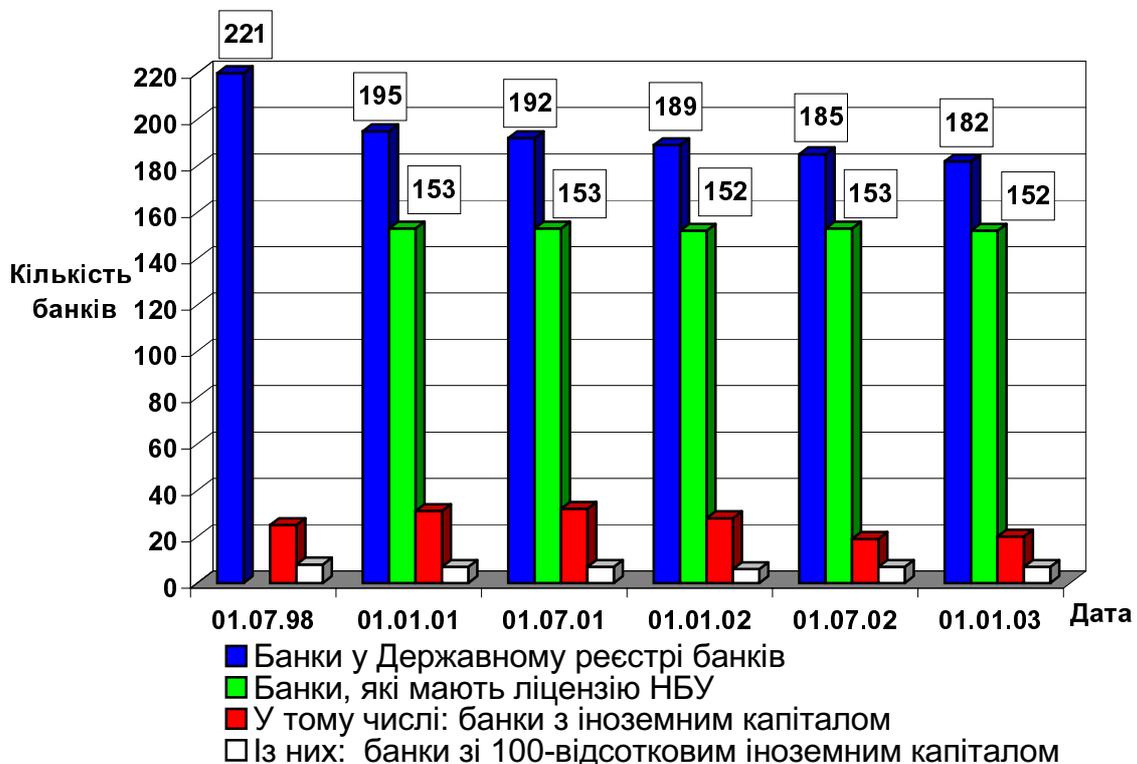

Рис. 1. Динаміка структури комерційних банків у 1998 – 2003 рр.

Рис. 2. Динаміка структури комерційних банків з іноземним капіталом у 1998 – 2003 рр.

Якщо на 1 липня 1998 року в Україні налічувалось 25 банків, створених за участю іноземного капіталу, у тому числі 8 зі 100-відсотковою участю іноземного капіталу, на 1 липня 2001 року їх кількість становила, відповідно, 32 і 7, то станом на 1 липня 2002 кількість банків з іноземним капіталом знизилась до 19 (з них 7 – банки зі 100-відсотковим іноземним капіталом). Фактично кількість банків з іноземним капіталом, зареєстрованих 1 липня 2002 року, знизилась до рівня, що був зафіксований на початку 1997 року, коли кількість таких комерційних банків становила 17.

Ця тенденція свідчить про те, що зарубіжним інвесторам з певних причин дедалі частіше не вигідно, а той ризиковано вкладати свої кошти у банківську систему України.

Проаналізуємо, що ж спричиняє таку поведінку іноземних інвесторів.

Можна говорити, що сформувалося несприятливе інвестиційне поле чи інвестиційний клімат. Проте – це лише загальна фраза, яка підпорядковує собі значну кількість чинників, які стримують потенційного зарубіжного інвестора. Основними серед таких чинників, на думку автора, є:

1. Проблема конфлікту між топ-менеджментом вітчизняних комерційних банків та новими власниками, тобто потенційними інвесторами. Суть цього конфлікту полягає в тому, що акціонерна більшість та топ-менеджмент не бажають ділитися з новими співвласниками набутою управлінською владою, особливо, коли з'являється загроза втрати контрольного пакета акцій.

Заходами, які стануть на шляху вирішення цієї проблеми, можуть бути:

- проведення спільних науково-практичних семінарів та конференцій;
- формування у топ-менеджерів довіри до іноземного інвестора як гаранта успішного розвитку та економічного процвітання у майбутньому;

- переорієнтація вітчизняного менеджменту з використання влади законної (традиційної) на застосування влади експертної, що базується на засадах винагороди;
- формування нових підходів до корпоративного управління на етапі набуття знань та їх практичного закріплення.

2. Проблема розвитку банківського менеджменту. Його рівень ще не досить високий, що стримує процеси розробки, впровадження та ефективного управління перспективними інвестиційними проектами.

Необхідними кроками щодо подолання цієї проблеми мають бути:

- інтенсивний розвиток вітчизняної науки про інвестиційний менеджмент;
- міжнародна наукова співпраця у сфері фінансового менеджменту;
- долучення держави до процесів впровадження нових сучасних підходів інвестиційного та банківського менеджменту.

3. Проблема самої інвестиційної політики, яку проводить держава. Річ в тім, що регулювання процесу залучення іноземних інвестицій зараз полягає насамперед у створенні та задіянні різноманітних бюрократичних органів та структур, а не у формуванні та вдосконаленні законодавчої бази, за якою виконавча влада мінімально втручалася б у процес залучення іноземних інвестицій, як це передбачено у високорозвинутих країнах.

Вирішення цієї проблеми має знайти свій початок на ґрунті плідної співпраці виконавчої, законодавчої влади та суб'єктів господарювання.

4. Проблема страху закордонного інвестора, який породжений цілою низкою взаємопов'язаних негативних чинників. Вихідним таким чинником є податкова система, яка власним жорстким механізмом оподаткування породжує інші негативні чинники – низьку платоспроможність населення, корупцію та значну тінізацію економіки. Як результат, міжнародними фінансово-контролюючими інституціями, такими як FATF, до фінансового сектору України застосовуються санкції.

Щоб відновити довіру іноземних інвесторів до банківської системи України, варто вжити таких заходів:

- вдосконалити законодавчу базу, яка регулює роботу фінансового сектору;
- "пом'якшити" роботу податкового механізму у напрямку лібералізації оподаткування інвестиційних коштів та результатів їх функціонування;
- зменшити загальний податковий тиск на вітчизняних суб'єктів господарської діяльності;
- залучити іноземних експертів з міжнародних фінансових інституцій до проведення консультацій та спільного контролю за грошовими потоками в межах банківської системи України;
- активізувати співпрацю уряду із Міжнародним агенством з інвестиційних гарантій.

Висновки. Підводячи підсумок, необхідно відмітити, що розвиток національної економіки України можливий лише за умов інтенсивного функціонування вітчизняної банківської системи. Гарантією забезпечення ефективної роботи цієї системи є залучення іноземного капіталу як прямих закордонних інвестицій. Це і має стати одним із пріоритетних завдань нашої держави у стратегічному плануванні власного розвитку.

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" № 2121-III від 7 грудня 2000 р.
2. Кузьмін О.Є., Мельник О. Г. Основи менеджменту. – К., – 2003.
3. Кенбелл Р.

Макконнелл, Стенлі Л. Брю. Макроекономіка. – Львів. – 1997. 4. Кубишин О. ЄБРР: проекти, здійснені в Україні // Вісник НБУ. – 1998. – № 5. 5. Довгань Ж. Банківський капітал: суть і значення // Вісник НБУ. – 1998. – № 7. 6. Ющенко В. Залучення прямих іноземних інвестицій – пріоритетний напрям у діяльності НБУ // Вісник НБУ. – 1999. – № 7. 7. Кротюк В., Кірсєв О., Карчева Г. Основні тенденції в діяльності банків України в III кварталі 2001 року // Вісник НБУ. – 2001. – № 12. 8. Стельмах В. Монетарна політика як один із ключових чинників економічного зростання // Вісник НБУ. – 2002. – № 1. 9. Сугоняко О. Деякі актуальні питання розвитку банківської системи України в 2001 році // Вісник НБУ. – 2002. – № 5. 10. Качаєв Ю. Інвестиційна привабливість міст як чинник інвестиційної діяльності банків України // Вісник НБУ. – 2002. – № 5. 11. Кротюк В., Кірсєв О., Карчева Г. Фінансовий стан банків України у першому півріччі 2002 року та шляхи підвищення ефективності їх діяльності // Вісник НБУ. – 2002. – № 9. 12. Патрикац Л., Бойчук М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України // Вісник НБУ. – 2003. – № 1.

УДК 330.322

О.Є. Денисов

Національний університет “Львівська політехніка”

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

© Денисов О.Є., 2003

Окреслено основні проблеми, що постають перед потенційними інвесторами при визначенні привабливості виробничих підприємств на основі стратегічного аналізу галузі потенційного інвестування.

The article describes the main problems that faces the potential investors evaluating the attractiveness of manufacturers by using the strategic analyses in the sphere of the potential investment.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В основу дослідження покладено невіршеність проблеми співвідношення рівня залучених інвестиційних ресурсів та віддачі на вкладений капітал на етапі аналізу доцільності здійснення інвестиції та періоду, за який цей аналіз здійснюється. Як наслідок, виникає потреба у проведенні стратегічного аналізу галузі потенційної діяльності інвестора та отримання достатньої та зручної у використанні інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Розв'язання проблеми аналізу інвестиційної привабливості підприємств як елемента стратегічного аналізу виробництва чи галузі попередньо розглядалось у статті "Методика привабливості цільового ринку на прикладі ринку каустичної соди та хлору" (Вісник НУ "Львівська політехніка", 2002, № 457).

Невіршені раніше частини загальної проблеми, які розглядаються у цій статті. При цьому нерозкритою залишилась проблема дослідження взаємовпливу чинників, що